

Mitä mielessä mielen tutkimuksessa?

Riitta Hari, Jaakko Järvinen, Johannes Lehtonen, Kirsti Lonka, Anssi Peräkylä, Ilkka Pyysiäinen, Stephan Salenius, Mikko Sams & Petri Ylikoski (2015). *Ihmisen mieli*. Gaudeamus. 205 s. ISBN: 978-952-495-348-1

Ihmisen mieli on Mieli-foorumin yhdeksän asiantuntijan puheenvuoro ihmismielen tutkimuksen kokonaiskuvasta. Mieli-foorumi oli Suomen Kulttuurirahaston rahoittama parivuotinen hanke vuosina 2007–2008. Siinä koottiin yhteensä satakunta tutkijaa seminaareihin ja työpajoihin keskustelemaan mielestä erilaisista tutkimusnäkökulmista, oppimaan toisiltaan ja etsimään uusia näkökulmia. Kirjan yhdeksän kirjoittajaa muodostivat hankkeen johtoryhmän ja kokosivat seminaarien ydinteemoista yhteisen puheenvuoron.

EHEÄ KOKONAISUUS

Kirjaa lukiessa ei lainkaan tunnu siltä, että ”tiedämme mielestä vielä niin vähän”, kuten kirjan markkinointiteksti kertoo. Tiedämme varsin paljon, mutta tietämyksemme on hajallaan monissa eri keskusteluyhteisöissä. Tällaisia eheyttäviä ja kokoavia puheenvuoroja todellakin tarvitaan monista aiheista. Etenkin niitä kaivataan käsitteistä, joilla on sekä vahva arkisältö että moneen suuntaan jakautunut tieteellinen sisältö.

On lupaavaa, että näinkin monitieteinen joukko on saanut ai-

kaan ilmeisen toimivan dialogin ja kyennyt rakentamaan hyvän johdattavan oppikirjan mielen tutkimuksen nykytilaan ja eri lähestymistapoihin. Näin laajan kirjoittajaryhmän teokseksi kirja myös pysyy hyvin koossa ja on tyylillisesti ehjä. Tästä kiitos kuulunee myös kustannustoimittaja Sari Vähäselle, joka kiitossanoissa mainitaan.

Kirja tarjoaa selkeän yleistajuisen esityksen moneen mielen tutkimuksen keskeiseen kysymykseen. Kirja johdattaa myös muutamien perusteosten ja -tekstien jäljille, joista jatkoperehtymisen voi aloittaa. Teos sisältää esityksiä useista mielen tutkimusta koskevista teemoista aivotutkimuksen, psykiatrian, psykologian, filosofian, uskonto- ja yhteiskuntatieteen ja kulttuuritutkimuksen näkökulmista.

Perusjäsenitys on teemoittain etenevissä luvuissa, joissa teemoina ovat: mielen tutkimuksen peruskäsitteet ja mieli evoluution tuotteenä aivojen, ympäristön ja välittyneen toiminnan luomassa ”toimintasilmukassa”; ihmismielen kehitys yksilön elämänsä aikana; tunteet mielen dynamiikan synnyttäjinä; tietoisuuden ja tiedostamattoman prosessit; sekä

mielen vaurioituminen ja mielen terveys. Eniten kirjassa painottuvat aivotutkimuksen, psykologian ja psykiatrian näkemykset.

MIELIEN MONINAISET SUHTEET

Päällimmäiseksi poimin muun muassa mielen evoluution, aivojen muovautuvuuden ajatukset, sosiaalisen vuorovaikutuksen merkityksen, kehon ja mielen välisen vuorovaikutuksen sekä mielen terveyden korostamisen ”häiriövetoisuuden” sijaan. Luonto- ja ympäristö-tyyppiset vastakkainasettelut eivät näytä enää kiinnostavilta, vaan näkemykset alkavat hahmottua toisiaan täydentävinä. Näin on väistämättä, jos yhteinen tutkimuskohde hahmottuu nimenomaan suhteena.

Filosofian ja humanististen tieteiden painotus jäi vähäisemmäksi ja kielitieteellistä näkemystä kaipasin mukaan. Toivoin myös selkeämpää näkemystä mielen terveyden määrittelyn historiallisesta rakentumisesta ja kulttuurisidonnaisuudesta sekä mieltä koskevien näkemysten kulttuurisesta vaihtelusta. Tekijät itsekin toteavat joutuneensa rajaamaan monia merkittäviä teemoja kokonaan kirjan ulkopuolelle: tärkeimpinä

seksuaalisuus, etiikka ja taide. Itse pohdin myös, että kokemuksen filosofia olisi sujuvasti asettunut tähän keskusteluun.

Kirja onnistuu osoittamaan, miten luontevasti erilaisista viitekehyksistä rakennetut tutkimustulokset ja teoreettiset lähestymistavat keskustelevat keskenään. Kuten kirjassa määritellään, mieli on ”ryväs toimintoja, kykyjä ja ominaisuuksia”, tai tarkemmin ”suh-teita aivojen, kehon, ulkomaailman ja muiden ihmisten välillä”. Fyysinen maailma, koettujen merkitysten maailma sekä sosiaalinen maailma ovat jatkuvassa vuorovai-kutuksessa keskenään.

On selvää, että tähän vuorovai-kutukseen voidaan tarttua hyvin eri näkökulmista ilman, että kokonaisuutta tarvitsee kokonaan palauttaa yhteenkään niistä. Monitieteisessä keskustelussa hioutuneet tiivistykset onnistuvat myös purkamaan erilaisia myyttejä ja väärinkäsityksiä mielestä, aivoista ja tietoisuudesta. Lukijan on hel-po hyödyntää arkikokemusta luki-essaan. Samalla syntyy selkeä kriit-tinen etäisyys arkipsykologiaan ja taju oman ymmärryksen rajalli-suudesta. Itse innostuin erityisesti tietoisuuden ja tiedostamattoman sekä intuition perusteita hahmot-televasta luvusta.

Perustarinan väliin on sijoitet-tu melkoinen joukko lyhyitä tie-toiskuja. Mielestäni tämä ratkai-su ei täysin toiminut. En saanut selvää, miten tietoisikut oli valittu enkä aina hahmottanut lukujen ja tietoisikujen satunnaiselta tun-

tuvaan rytmiä. Kirja oli kirjoitettu ajatuksella, että luvut ja tietoisikut saattoi lukea myös irrallisina. Ehkä tietoisikuihin koottiin populaareja teemoja tai tutkijoiden lempiai-heita, jotka eivät olisi välttämättä suoraan istuneet lukuihin. Tie-toiskut käsittelivät muun muassa aivokuvantamista, älykkyystestejä, motivaatiota, kiintymyssuhdeteo-riaa, diginatiiveja, mielentilatutki-muksia ja muita aiheita. Tuntuu siltä, että tekijät halusivat myös selventää asioita, joista mediassa kiertää monenlaista uskomusta ja mielipidettä.

VASTAÄÄNET UUPUVAT

Olisin mieluusti lukenut myös sii-tä, miten ryhmä työskenteli, mil-laista yhteistyö oli, millaisissa asi-oissa tuli törmäyksiä ja missä koh-taa ryhmä hahmotti lupaavimpia uusia näkymiä tai risteyskohtia. Millaisiin haasteisiin he lähtivät työskentelyssään vastaamaan? Mietin lukiessani myös, voisiko tällainen vapaa tiedelähtöinen työskentely toimia paremmin ”viheliäisten ongelmien” (*wicked problems*) ratkaisussa kuin äärim-milleen kilpailutetut strategisesti räätälöidyt rahoitushaut.

Hieman minua mietitytti kai-ken epäselvän, erimielisen ja ro-soisen jääminen näkymättömiin. Kun on tarkoitus esitellä näke-myksiä, jotka edustavat viimeisin-tä jaettua näkemystä mielestä, aivoista, psyykestä ja tietoisuu-desta, valitaan kirjaan tietenkin sen mukaisia näkemyksiä. Olisiko kuitenkin silti voinut nostaa esiin

jotain niistä kysymyksistä, mistä näkemykset jakaantuvat? Mistä eniten juuri nyt kiistellään? Missä kaikuvat vastaäännet? Jotkut tee-mat kapenivat pakostakin varsin ylimalkaisiksi.

Teos on myös myös korostu-neesti kulttuurisesti yhdenmukai-nen näkemys mielestä. Olisin mie-llelläni nähnyt hieman laajempaa pohdintaa siitä, mitä mietiskelyn ja mielen sekä kehon harjoitta-misen näkökulmat tuovat mielen tutkimukseen. Eivät ne enää ihan niin tieteen marginaalissa ole kuin mikä vaikutelma nyt syntyi.

Joka tapauksessa, teos on oi-vallinen oppikirja ja puheenvuoro, selkeä mutta samalla keskusteleva ja moniääninen.

Sanna Vehviläinen

*KT, dosentti, vanhempi tutkija
Työterveyslaitos*